

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.12.1>
УДК 657.37

Інна Іванівна АФНАС'ЄВА

к.е.н., доцент, Національна академія статистики, обліку та аудиту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6518-3237>
e-mail: inaf09@ukr.net

Ніна Василівна ОВСЮК

д.е.н., професор, Національна академія статистики, обліку та аудиту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8776-9503>

Катерина Ростиславівна КАЛУЖИНСЬКА

магістр, Національна академія статистики, обліку та аудиту
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8394-389X>

Олександр Вікторович ДУБРОВ

магістр, Національна академія статистики, обліку та аудиту
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9561-3919>

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

Досліджено особливості кредиторської заборгованості як основного джерела формування господарських засобів для підтримки платоспроможності суб'єкта господарювання; важливість правильної оцінки та контролю для забезпечення ефективності системи управління заборгованістю. Розглянуто фактори впливу на формування заборгованості з деталізацією на зовнішні та внутрішні фактори. Доведено, що положення облікової політики стосовно кредиторської заборгованості мають стати дієвим інструментом інформаційного забезпечення управління кредиторською заборгованістю. Визначено елементи облікової політики, що впливають на ефективність інформаційного забезпечення управління кредиторською заборгованістю.

Ключові слова: управління, кредиторська заборгованість, фактори, організація обліку, облікова політика

ВСТУП

В умовах економічної кризи суб'єкти господарювання через нестачу власних обігових коштів потребують залучення додаткових джерел фінансування для підтримки оптимального рівня платоспроможності. Основним джерелом формування господарських засобів стала кредиторська заборгованість, яка виникає у процесі господарської діяльності та взаємодій з контрагентами та значно впливає на процес прийняття управлінських рішень стосовно стану заборгованості. Для ефективного управління заборгованістю господарюючі суб'єкти мають систематично контролювати та здійснювати оцінювання дебіторської та кредиторської заборгованості, від рівнів та співвідношення яких залежить якість за боргованості. Вдосконалення процесу управління заборгованістю як важливого складника функціонування суб'єктів господарювання в умовах воєнного часу залишається актуальною проблемою через зростання обсягів заборгованості та погіршення платоспроможності підприємств.

Дослідженню різних аспектів системи управління кредиторською заборгованістю присвячена значна кількість праць вітчизняних та зарубіжних науковців, досліджують сутність та класифікацію кредиторської заборгованості, механізм управління заборгованістю. Вчені визначають ключові проблеми виникнення та погашення заборгованості, напрями підвищення ефективності управління кредиторською заборгованістю. Значні напрацювання у галузі визначення категорії «кредиторська заборгованість», її визнання, прийняття управлінських рішень стосовно кредитної політики та платіжної дисципліни здійснили наступні науковці: Ф.Ф. Бутинець, Н.І. Верхоглядова, М.Д. Білик, О.В. Бланк, Л.Л. Горещька, В.М. Костюченко, Н.М. Малога, О.Є. Майборода, О.В. Олійник, В.В. Шигун та ін. Дискусійні питання

управління кредиторською заборгованістю вирішувало, зокрема, широке коло вчених-фінансистів, юристів, політиків та практиків-економістів. У період воєнного стану питання управління кредиторською заборгованістю набули особливої актуальності через необхідність розроблення певних механізмів подолання кризи неплатежів та убезпечення суб'єктів господарювання від критичного стану платоспроможності.

МЕТА статті полягає у дослідженні проблемних питань системи управління кредиторською за боргованістю та розроблення пропозицій з удосконалення облікової політики як інструменту управління за боргованістю.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Інформаційною базою для дослідження стали наукові публікації вітчизняних та зарубіжних науковців, матеріали періодичних видань. Для проведення дослідження застосовано методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу, абстракції, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблемам управління кредиторською за боргованістю приділено увагу значної кількості вітчизняних науковців. Аналізуючи фактори впливу на платоспроможність підприємства, формування заборгованості, науковці виділяють зовнішні (податкова система та податкова політика держави, стан економіки, характер інфляційних процесів, стан кредитної політики відносин, грошово-кредитна політика НБУ, збалансованість товарної та грошової маси) та внутрішні (стан платіжної дисципліни суб'єкта господарювання, кваліфікація працівників обліково-фінансової служби, характер розрахунків, порядок оформлення договорів, обсяги заборгованості, обсяги діяльності) фактори [1]. Будь-яке ви-

робниче підприємство або суб'єкт господарювання, що здійснює торгівельну діяльність, повинно мати достатній рівень майна, що складається з оборотного та основного капіталу. Значний вплив на оборотність капіталу здійснює стан дебіторської та кредиторської заборгованості, рівень яких, зокрема, надає можливість виявити резерви зменшення потреби в оборотних ресурсах. Вважається, що нормальним станом розрахунків є співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості на рівні одиниці. Це означає, що підприємство за рахунок коштів дебіторів може покрити поточні зобов'язання й за таких умов його платоспроможність не знижується [2]. Досягнення зазначеного балансу може відбуватися через досягнення балансу вартостей дебіторської та кредиторської заборгованості, тобто вартості процентних та інших витрат, пов'язаних із обслуговуванням кредиторської заборгованості та доходів або вигід, які пов'язані із відстрочкою заборгованості дебіторів.

Основним фактором погашення кредиторської заборгованості за товари (продукцію, роботи, послуги) стають умови економіко-правових відносин між контрагентами. Питання кредиторської заборгованості за податками, соціальними внесками, з оплати праці регулюють норми податкового законодавства, трудового законодавства та інших законодавчо-нормативних документів. Ефективність управління кредиторською заборгованістю залежить від значної кількості факторів, яким необхідно приділяти увагу працівникам та менеджерам відповідних підрозділів (рис. 1).

Зважаючи на зазначені фактори управління кредиторською заборгованістю суб'єкта господарювання має здійснюватися відповідно до таких принципів: вибір оптимальної форми комерційного або банківського кредиту на умовах мінімізації відсоткових виплат; встановлення ефективної платіжної дисципліни; контроль термінів погашення кредиторської заборгованості у встановленому порядку виплат; недопущення виникнення простроченої заборгованості. Варто підкреслити, що зростання кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання може бути пов'язане з недосконалістю системи управління заборгованістю, ключовими елементами інформаційного забезпечення є облікова система та належний оперативний контроль за станом та динамікою заборгованості. Несвочасність отримання даних про кредиторську заборгованість підприємства, невідповідність інформації вимогам достатності та якості можуть призвести до обмеження обігових коштів та зниження платоспроможності господарюючого суб'єкта та його кредитоспроможності.

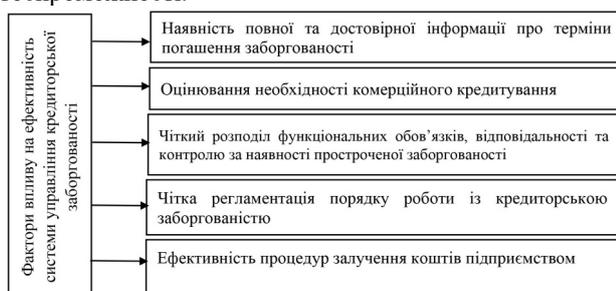

Рис. 1. Фактори впливу на ефективність управління кредиторською заборгованістю

Якісне управління розрахунками як елемент загальної системи управління заборгованістю зумовлює потребу

впровадження оптимальних заходів, що будуються на принципах оптимізації інтересів контрагентів. Необхідність забезпечення системи управління заборгованістю якісною інформацією про її стан зумовлене тим, що оптимальним джерелом коштів для погашення кредиторської заборгованості являється надходження коштів від інкасації боргів замовників та покупців. Тому систематичний моніторинг стану дебіторської та кредиторської заборгованості, налагоджена платіжна дисципліна, застосування дієвого механізму погашення боргів та стягнення заборгованості позитивно впливають на ефективність управління заборгованістю [3]. Ефективний контроль за рухом кредиторської дисципліни є інструментом покращення розрахунково-платіжної дисципліни. Так, актуальність теми дослідження обґрунтовано необхідністю посилення усіх функцій управління кредиторською заборгованістю, зокрема обліку зазначеної заборгованості як інформаційної бази системи управління та прийняття управлінських рішень [1].

У сфері управління кредиторською заборгованістю ключова роль належить пропозиціям з удосконалення інформаційного забезпечення зазначеного процесу. Підвищенню ефективності управління заборгованістю сприятиме впровадження таких заходів: розроблення стратегії та плану управління кредиторською заборгованістю; застосування механізму синхронізації грошових потоків у процесі виникнення для погашення заборгованості; моніторинг господарських операцій, що призводять до виникнення кредиторської заборгованості; контроль за достовірністю даних облікової системи, юридичним змістом договорів та контрактів; методи уникнення простроченої заборгованості щодо якої передбачено санкції; вибір ефективних систем контролю за рухом і своєчасним погашення заборгованості підприємства; аналіз структури та динаміки кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання; обґрунтування доцільності отримання кредитів, відстрочки оплати заборгованості постачальникам; вивчення зовнішніх та внутрішніх факторів, що вплинули на структуру, величину та динаміку заборгованості [4, 5]. Задля збереження платоспроможності підприємства необхідно завчасно виявляти проблемні ділянки в обліку та контролі заборгованості.

Облік та контроль за станом кредиторської заборгованості являє суттєвий елемент системи управління заборгованістю. Первинною ланкою такого обліку стає облік взаємних боргів, які виникають через особливості взаємовідносин між контрагентів під час розрахунків. Заборгованість покупців, замовників та продавців об'єктивно виникає через часовий розрив між постачанням та оплатою. Інформаційне забезпечення управління кредиторською заборгованістю потребує документального підтвердження стану заборгованості. Зі свого боку, на підприємстві доцільно встановити допустимий рівень заборгованості, розробити процедури взаємодій між відповідними підрозділами стосовно закупівель товарно-матеріальних цінностей, замовлення послуг та робіт на умовах комерційного кредиту.

Л.М. Яремко, І.М. Макарук, А.П. Роженко досліджували питання обліково-аналітичного забезпечення управління заборгованістю з погляду впливу цього об'єкта на економічну безпеку суб'єкта господарювання [6]. Авторами зазначено, що в умовах зростання ризиків та не-

стабільності суб'єкти підприємницької діяльності опинилися у складних умовах неплатежів. Водночас господарючі суб'єкти не отримали державної підтримки та ефективних заходів забезпечення. Систематичне прострочення платежів дебіторів через відсутності надтодження грошових коштів від покупців та замовників привело до зростання поточних зобов'язань, кредиторської заборгованості. Такі складні економічні умови та стан розрахунків відобразились на фінансово-господарській діяльності значного кола суб'єктів підприємницької діяльності, а значні ризики стали характерні для них ознакою [7]. Рівень забезпечення системи управління достовірною та своєчасною інформацією про стан кредиторської заборгованості залежить від встановлених

методів, принципів та процедур стосовно заборгованості, які формують положення облікової політики. Для забезпечення організаційного, методичного та технологічного складників обліку кредиторської заборгованості, посилення контролю за станом заборгованості доцільно доповнити Наказ про облікову політику переліком заходів та прийомів попередження виникнення простроченої заборгованості [8, 9]. Положення облікової політики мають основні та додаткові елементи, які формують організаційну, методичний та технологічний складники облікової політики господарюючого суб'єкта. Усі елементи облікової політики формують інформаційну базу системи управління кредиторської заборгованості (рис. 2).

Рис. 2. Модель формування облікової політики в системі інформаційного забезпечення управління кредиторською заборгованістю

Положення облікової політики стосовно кредиторської заборгованості суб'єкта підприємницької діяльності мають враховувати не тільки норми чинних законодавчо-нормативних документів, але й стати дієвим інструментом інформаційного забезпечення управління кредиторською заборгованістю, засобом контролю за станом боргів.

ВИСНОВКИ

Отже, враховуючи економічну ситуацію, що стала критичною в умовах воєнного стану, кредиторській заборгованості (як об'єкт прийняття управлінських рішень) приділено значну увагу, від ефективності управління якою залежить фінансовий стан підприємства, його платоспроможність, діловий імідж, ділова активність та ін. фінансові показники. Визначені особливості організації та ведення обліку кредиторської заборгова-

ності суб'єкта господарювання мають забезпечити підтримку фінансового менеджменту та системи управління заборгованістю. Тому до елементів облікової політики доцільно включити ті, що забезпечують ефективне управління кредиторською заборгованістю: умови визнання, оцінювання на дату виникнення, погашення та відображення у фінансовій звітності; методи контролю за формуванням та погашенням окремих видів кредиторської заборгованості; склад фінансових витрат, пов'язаних із залученням та обслуговуванням заборгованості; організація оптимального документообігу; робочий план рахунків з деталізацією інформації за видами заборгованості, складу та термінам кредиторської заборгованості; організація обліку за центрами відповідальності, центру контролю кредиторської заборгованості.

Список використаних джерел

1. Петричко М.М., Волкогон М.А. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 17. С. 662-666. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/112.pdf
2. Мулик Т.О. Аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в системі управління підприємства. *Агросвіт*. 2022. № 9-10. С. 69-78. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.69>
3. Єлісеєва О.К. Приходько А.Є. Удосконалення обліку та аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості в системі управління підприємства сільського господарства «Агромир-СТ». *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С. 293-298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_7_41

4. Любар О.О. Облікове забезпечення управління розрахунками з контрагентами за товарними операціями. *Агросвіт*. 2020. № 1. С. 48–60. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/1_2020/9.pdf
5. Каменська Т.О. Формування облікової політики згідно з МСФЗ. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2015. № 2. С. 71–81.
6. Яремко Л.М., Макачук І.М., Роженко А.П. Обліково-аналітичне забезпечення системи управління кредиторською заборгованістю в контексті фінансово-економічної безпеки підприємства. *Агросвіт*. 2024. № 6. С. 113-119. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/3214/3250>
7. Колесник І. Списання кредиторської заборгованості під час війни. URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/spysannya-kredytorskoyi-zaborgovanosti-pid-chas-vijny>
8. Panasyuk V.M., Ovsyuk N.V., Volchek R.M., Azarenkov G.F., Volenshchuk N.A., Tyvonchuk O.I. The Process of Forming Accounting Policies of Ukrainian Enterprises by International Financial Reporting Standards. *Universal Journal of Accounting and Finance*. 2021. № 9 (5). pp. 1199–1211.
9. Кудирко О.М. Обліково-аналітичне забезпечення в системі управління товарними операціями підприємства: монографія. London, 2022. 136 с.

References

1. Petrychko M.M., Volkohon M.A. Management of the company's receivables and payables. *Ekonomika i suspilstvo*. 2017. no. 17, pp. 662-666. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/112.pdf (in Ukrainian).
2. Mulyk T.O. Analytical safeguards for debtor encumbrance in the enterprise management system. *Ahrosvit*. 2022. no. 9-10, pp. 69-78. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.69> (in Ukrainian).
3. Yeliseieva O.K., Prykhodko A.Ye. Improving the accounting and analysis of receivables and payables in the management system of the agricultural enterprise "Агромур-СТ". *Biznes Inform*. 2019. no. 7, pp. 293–298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_7_41 (in Ukrainian).
4. Liubar O.O. Accounting support for managing settlements with counterparties for commodity transactions. *Ahrosvit*. 2020. no. 1, pp. 48-60. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/1_2020/9.pdf (in Ukrainian).
5. Kamenska T.O. Formation of accounting policy according to IFRS. *Bukhhalterskyi oblik, analiz ta audyt: problemy teorii, metodolohii, orhanizatsii*. 2015. no. 2, pp. 71–81. (in Ukrainian).
6. Yaremko L.M., Makarchuk I.M., Rozhenko A.P. Accounting and analytical support for the accounts payable management system in the context of the financial and economic security of the enterprise. *Ahrosvit*. 2024. no. 6, pp. 113-119. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/3214/3250> (in Ukrainian).
7. Kolesnyk I. Write-off of accounts payable during war. URL: <https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/spysannya-kredytorskoyi-zaborgovanosti-pid-chas-vijny> (in Ukrainian).
8. Panasyuk V.M., Ovsyuk N.V., Volchek R.M., Azarenkov G.F., Volenshchuk N.A., Tyvonchuk O.I. The Process of Forming Accounting Policies of Ukrainian Enterprises by International Financial Reporting Standards. *Universal Journal of Accounting and Finance*. 2021. № 9 (5). pp. 1199–1211.
9. Kudyрко O.M. Accounting and analytical support in the enterprise's commodity operations management system: monograph. London, 2022. 136 p. (in Ukrainian).

Inna AFANASIEVA

PhD in Economics, Associate Professor, National Academy of Statistics, Accounting and Audit

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6518-3237>

e-mail: inaf09@ukr.net

Nina OVSIUK

Doctor of Economics, Professor, National Academy of Statistics, Accounting and Audit

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8776-9503>

Kateryna KALUZHYNKA

master, National Academy of Statistics, Accounting and Audit

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-8394-389X>

Oleksandr DUBROV

master, National Academy of Statistics, Accounting and Audit

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9561-3919>

PAYABLES MANAGEMENT: ACCOUNTING ASPECT

The features of accounts payable as the main source of economic resources formation to support the solvency of a business entity are studied; the importance of correct assessment and control to ensure the effectiveness of the debt management system. The factors influencing the formation of debt are considered, with a breakdown into external (tax system and tax policy of the state, state of the economy, nature of inflationary processes, state of credit policy relations, monetary policy of the NBU, balance of goods and money supply) and internal (state of payment discipline of the business entity, qualification of employees of the accounting and financial service, nature of settlements, procedure for execution of contracts, volume of debt, volume of activity) factors. The factors influencing the effectiveness of accounts payable management, which should be controlled by the heads of certain departments, are detailed, namely: the availability of complete and reliable information on the terms of debt repayment, assessment of the need for commercial lending, distribution of functional responsibilities, responsibility and control over the presence of overdue debt, regulation of the procedure for working with accounts payable, efficiency of procedures for raising funds by the enterprise. It is proven that the growth of accounts payable of a business entity may be associated with the imperfection of the debt management system, the key elements of information support are the accounting system and proper operational control over the status and dynamics of debt. The provisions of the accounting policy for accounts payable should take into account not only the norms of current legislative and regulatory documents, but also become an effective tool for information support for accounts payable management. It has been proven that the elements of the accounting policy should include the conditions for recognition, assessment at the date of occurrence, repayment and reflection in financial reporting; methods of control over the formation and repayment of individual types of accounts payable; the composition of financial costs associated with attracting and servicing debt; the organization of optimal document flow; a working chart of accounts with detailed information by type of debt, composition and terms of accounts payable; the organization of a center for controlling accounts payable.

Keywords: management, accounts payable, factors, accounting organization, accounting policy